

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสาธิต
ต่อการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง" ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสาธิตต่อการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับ เนื้อหา
วิชา วิธีการสอนของครู อุปกรณ์และกิจกรรมที่ครูใช้ประกอบการสอน ประโยชน์ที่ได้รับ
จากวิชาหน้าที่พลเมือง ตลอดจนต้องการที่จะเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนวิชา
หน้าที่พลเมืองในหัวข้อดังกล่าวระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิง

ผู้วิจัยได้เลือกโรงเรียนสาธิตในกรุงเทพมหานคร 6 แห่ง และสุ่มตัวอย่างประชากร
ที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนที่เลือกโรงเรียนละ 50 คน แยกเป็น
นักเรียนชาย 25 คน นักเรียนหญิง 25 คน รวมทั้งสิ้น 300 คน โดยแบ่งเป็นจำนวน
นักเรียนชายทั้งสิ้น 150 คน และนักเรียนหญิงรวมทั้งสิ้น 150 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามสำหรับนักเรียนซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรา
ส่วนประเมินค่า แบบให้เลือกตอบ และแบบตอบเสรี

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบบสอบถามคืนครบ 300 ฉบับ และได้หาค่าสถิติ
โดยคำนวณหาค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และศึกษาร้อยละ แล้วจึงนำเสนอ
ในรูปตารางและความเรียง

สรุปผลการวิจัย

1. ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองตามหลักสูตรมัธยม
ศึกษาตอนต้น

โดยส่วนรวมนักเรียนมีความสนใจในเนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองตามหลักสูตร
มัธยมศึกษาตอนต้น เกือบทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น เมื่อพิจารณาอย่างละเอียด
จะเห็นว่า เนื้อหาที่นักเรียนสนใจมากคือ การครองตนในวัยรุ่น การปกครองแบบประชาธิปไตย

นักเรียนชายมีความสนใจในเนื้อหาวิชาเท่าที่ปรากฏในตารางโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรื่องที่สนใจมากที่สุดคือ ความมั่นคงของชาติ ภัยทางสังคม ทางเศรษฐกิจ และทางการเมือง เรื่องที่สนใจมากที่สุดคือ การครองตนในวัยรุ่น การปกครองระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้ง นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

นักเรียนหญิงมีความสนใจในเนื้อหาวิชาเท่าที่ปรากฏในตารางโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน เรื่องที่สนใจมากที่สุดคือ การครองตนในวัยรุ่น สมบัติผู้ดี และมารยาทในสังคม การปกครองระบอบประชาธิปไตย กฎหมายที่พ่อบ้านแม่เรือนควรรู้ เรื่องที่สนใจน้อยคือ ความมั่นคงของชาติ ภัยทางสังคม ทางเศรษฐกิจ และทางการเมือง

2. ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับวิธีการสอนของครู กิจกรรม ตลอดจนอุปกรณ์ที่ครูใช้ประกอบการสอน

โดยส่วนรวมนักเรียนชอบมากเมื่อครูใช้วิธีสอนโดยการนำเอาเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาเกี่ยวข้องกับบทเรียน การพานักเรียนไปทัศนศึกษา เช่น นำชมรัฐสภา การจัดฉายภาพยนตร์ ภาพนิ่งประกอบบทเรียน หัวข้อที่นักเรียนให้ความสนใจรองลงมาคือ นักเรียนขอให้ครูอธิบายโดยใช้อุปกรณ์การสอนประกอบ พานักเรียนไปฟังอภิปราย ป่าภูถาด นอกสถานที่ เข็มวิทยากรบรรยาย และการแสดงละครในเรื่องเกี่ยวกับบทเรียน เช่น ละครล้อการเมือง วิธีการสอนที่นักเรียนชอบน้อยคือ ครูอ่านข้อความในหนังสือแบบเรียนและให้นักเรียนดูตาม ครูบรรยายแสดงความคิดเห็นแต่เพียงผู้เดียว

นักเรียนชายชอบมากเมื่อครูจัดทัศนศึกษา เช่น นำนักเรียนไปชมรัฐสภา าลาครูพานักเรียนไปฟังอภิปราย ป่าภูถาดนอกสถานที่ ครูจัดฉายภาพยนตร์ ภาพนิ่งประกอบบทเรียน ครูใช้แผนภูมิประกอบการอธิบาย ครูให้มีการแสดงละครในเรื่องที่เกี่ยวกับบทเรียนบ้าง เช่น ละครล้อการเมือง ส่วนการที่ครูบรรยายและแสดงความคิดเห็นแต่เพียงผู้เดียว เป็นสิ่งที่นักเรียนชายชอบน้อย

นักเรียนหญิงชอบมากเมื่อครูจัดทัศนศึกษา เช่น นำนักเรียนไปชมรัฐสภา ครูเข็มวิทยากรบรรยาย ครูจัดฉายภาพยนตร์ ภาพนิ่งประกอบบทเรียน ส่วนการที่ครูบรรยายและแสดงความคิดเห็นแต่เพียงผู้เดียว และการที่ครูอธิบายแล้วบอกให้นักเรียนจดตาม เป็นสิ่งที่นักเรียนหญิงชอบน้อย

3. ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากวิชาหน้าที่พลเมือง

โดยส่วนรวมนักเรียนมีความเห็นอยู่ในระดับปานกลางเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากวิชาหน้าที่พลเมือง เมื่อพิจารณาโดยละเอียดนักเรียนเห็นว่า ประโยชน์ที่ได้รับมากจากวิชานี้คือ เป็นวิชาที่ทำให้เข้าใจสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตน หัวข้อที่นักเรียนเห็นด้วยน้อยคือ เป็นวิชาที่ไม่ได้ให้ความรู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้

นักเรียนชายมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของวิชาหน้าที่พลเมืองเท่าที่ปรากฏในตารางโดยส่วนรวม เห็นด้วยมาก หัวข้อที่นักเรียนชายเห็นด้วยน้อยคือ เป็นวิชาที่ไม่ได้ให้ความรู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้

นักเรียนหญิงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของวิชาหน้าที่พลเมืองเท่าที่ปรากฏในตารางโดยส่วนรวม เห็นด้วยปานกลาง นักเรียนหญิงเห็นด้วยมากกว่าวิชาหน้าที่พลเมือง เป็นวิชาที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และข้อที่นักเรียนหญิงเห็นด้วยน้อยคือ เป็นวิชาที่ไม่ได้ให้ความรู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้

4. เนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองที่นักเรียนสนใจ และต้องการให้สอนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

โดยส่วนรวมนักเรียนร้อยละ 86.00 มีความสนใจในหัวข้อการเปรียบเทียบการปกครองระบอบประชาธิปไตยกับสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ นักเรียนร้อยละ 72.00 มีความสนใจในหัวข้อมารยาทของสุภาพบุรุษและสุภาพสตรีที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน นักเรียนร้อยละ 31.66 เท่านั้นที่สนใจเรื่องกฎจราจร

นักเรียนชายร้อยละ 94.00 สนใจเรื่องการเปรียบเทียบการปกครองระบอบประชาธิปไตยกับสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ นักเรียนชายร้อยละ 68.00 สนใจเรื่องปัญหาการเมือง นักเรียนชายร้อยละ 32.67 สนใจเรื่องกฎจราจร

นักเรียนหญิงร้อยละ 82.67 สนใจเรื่องมารยาทของสุภาพบุรุษและสุภาพสตรีที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน นักเรียนหญิงร้อยละ 78.00 สนใจเรื่องการเปรียบเทียบการปกครองระบอบประชาธิปไตยกับสังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ นักเรียนหญิงร้อยละ 30.67 สนใจเรื่องกฎจราจร

5. ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับจุดบกพร่องของวิชาหน้าที่พลเมือง

นักเรียนส่วนใหญ่ทั้งชายและหญิงร้อยละ 66.66 เห็นว่า เนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองไม่ทันสมัย และนักเรียนร้อยละ 66.00 เห็นว่า วิธีการสอนของครูน่าเบื่อ นักเรียนชายร้อยละ 74.00 เห็นว่า วิธีการสอนของครูน่าเบื่อ นักเรียนชายร้อยละ 70.67 เห็นว่า เนื้อหาวิชาไม่ทันสมัย ส่วนนักเรียนหญิงร้อยละ 62.67 เห็นว่า เนื้อหาวิชาไม่ทันสมัย นักเรียนหญิงร้อยละ 59.33 เห็นว่า วิธีการสอนของครูน่าเบื่อ

6. ความรู้สึกของนักเรียนเกี่ยวกับวิชาหน้าที่พลเมือง

โดยส่วนรวมนักเรียนชอบวิชาหน้าที่พลเมืองมากกว่าไม่ชอบ นักเรียนร้อยละ 61.33 ชอบวิชาหน้าที่พลเมือง และนักเรียนร้อยละ 38.67 ไม่ชอบวิชานี้

ความรู้สึกของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงคล้ายคลึงกัน คือ นักเรียนชายร้อยละ 62.67 ชอบวิชาหน้าที่พลเมือง นักเรียนหญิงร้อยละ 60.00 ชอบวิชาหน้าที่พลเมือง และนักเรียนชายร้อยละ 39.33 ไม่ชอบวิชานี้ นักเรียนหญิงร้อยละ 40.00 ไม่ชอบวิชานี้ แสดงว่ามีนักเรียนชายชอบวิชาหน้าที่พลเมืองมากกว่านักเรียนหญิงเพียงเล็กน้อย

นักเรียนโดยส่วนรวมให้ความคิดเห็นว่า เหตุที่ชอบวิชาหน้าที่พลเมืองเพราะ

1. เป็นวิชาที่สอนให้รู้จักวางตัวในสังคมได้ถูกต้อง
2. เป็นวิชาที่ทำให้เข้าใจการปกครองของประเทศ สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่

พลเมือง

3. เป็นวิชาที่ทำให้เข้าใจเหตุการณ์ปัจจุบันพอประมาณ

เหตุที่ไม่ชอบวิชาหน้าที่พลเมืองเพราะ

1. วิธีการสอนของครูน่าเบื่อ
2. เนื้อหาวิชาในแบบเรียนล้าสมัย เข้าใจยาก
3. เหตุการณ์ที่ปรากฏในปัจจุบันไม่ตรงตามที่นักเรียนเรียนรู้จากวิชานี้ และครูก็สอนตามหนังสือ ไม่คอยนำเอาเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาสอน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสาธิตต่อการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง" นี้มีว่าเป็นที่น่าเชื่อถือได้ เพราะ

ตัวอย่างประชากรนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบถ้วนคิดเป็นร้อยละ 100.00

ข้อเท็จจริงที่พบในการวิจัยครั้งนี้มีความใกล้เคียงกับการค้นพบในครั้งก่อน ๆ ของผู้วิจัยอื่น ๆ ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นนักเรียนส่วนใหญ่สนใจอยู่ในระดับปานกลาง และเนื้อหาที่นักเรียนสนใจมากคือ การครองตนในวัยรุ่น ซึ่งตรงกับที่ คุชณี ยันต์เจริญ³² ได้ศึกษาพบว่า การครองตนในวัยรุ่นเป็นเรื่องที่นักเรียนให้ความสนใจมาก เพราะเป็นวัยอันสำคัญ นักเรียนจะได้ทราบถึงวิธีที่จะปฏิบัติและป้องกันตนเองให้พ้นจากทางแห่งความเสื่อมเสีย

นอกจากนี้นักเรียนส่วนใหญ่ทั้งนักเรียนชายและนักเรียนหญิงก็สนใจเรื่องการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะปัจจุบันนี้วัยรุ่นมีบทบาทสำคัญในสังคมประชาธิปไตยของไทยมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ซึ่งเป็นแนวโน้มอันหนึ่งที่ทำให้นักเรียนสนใจการเมือง การปกครองประเทศมาก

2. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบให้ครูสอนโดยเอาเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาเกี่ยวข้องกับบทเรียน และวิธีสอนที่นักเรียนส่วนใหญ่ชอบน้อยคือ การที่ครูบรรยาย แสดงความคิดเห็นแต่เพียงผู้เดียว และอ่านข้อความในหนังสือแบบเรียนแล้วให้นักเรียนดูตาม ตรงกับ

---

³² คุชณี ยันต์เจริญ, "การศึกษาลักษณะและคุณภาพของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองสำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.)

ที่ สุธรรมมา สุจริตตานนท์³³ ได้พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ของโรงเรียนสาธิต 4 แห่ง
ชอบการสอนด้วยวิธีเล่าเหตุการณ์อันประกอบบทเรียนที่น่าสนใจและเกิดความรู้แก่นักเรียน

3. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบให้ครูใช้อุปกรณ์การสอนประกอบการ
อธิบาย ตรงกับที่ สุปราณี โคตรจรัส³⁴ ได้พบว่า นักเรียนนิยมการสอนแบบใช้อุปกรณ์การสอน
และการสอนแบบมีกิจกรรม เพราะจะทำให้ให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนดียิ่งขึ้น

4. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าจุดบกพร่องของวิชาหน้าที่พลเมือง
คือ เนื้อหาวิชาไม่ทันสมัย และวิธีการสอนของครูน่าเบื่อ ตรงกับที่ James Patterson³⁵
ได้พบว่า ปัญหาการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนมัธยมศึกษาของไทย คือ นักเรียนขาด
ความกระตือรือร้นในการเรียน เพราะเนื้อหาวิชาซับซ้อน และเนื้อหาบางตอนซ้ำกับสิ่งที่
นักเรียนได้เรียนแล้วในปีก่อน ๆ ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย

5. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เห็นควยว่าวิชาหน้าที่พลเมืองให้ประโยชน์
ในการที่ช่วยให้ให้นักเรียนเข้าใจสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตน ทำให้ผู้เรียนรู้จักบำเพ็ญตน
ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งตรงกับที่ พูลสุข เรืองไทย³⁶ ได้พบว่า นักเรียนชอบเรียนวิชา
หน้าที่พลเมืองเพราะเป็นวิชาที่มีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน

³³ สุธรรมมา สุจริตตานนท์, เรื่องเดิม.

³⁴ สุปราณี โคตรจรัส, "แนวคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษาชั้น
มัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510.)

³⁵ James Patterson, "Problems in Social Studies Instruction
in Thai High School," The Social Studies, Vol. 57, No. 2 (February,
1966), p. 62.

³⁶ พูลสุข เรืองไทย, "การสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น"
(วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.)

6. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบวิชาหน้าที่พลเมือง และนักเรียนเพียงส่วนน้อยที่ไม่ชอบวิชาหน้าที่พลเมือง ซึ่งตรงกับที่ พูลสุข เรื่องไทย³⁷ ได้พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง เพราะให้ประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน และนักเรียนส่วนน้อยไม่ชอบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง เพราะไม่เข้าใจบทเรียนอย่างแจ่มแจ้ง และวิธีการสอนของครูไม่น่าสนใจ

ผลการวิจัยข้อนี้เห็นว่า เป็นผลดีต่อสังคมไทยอย่างยิ่ง เพราะสังคมไทยเป็นสังคมประชาธิปไตย ซึ่งต้องการเยาวชนที่มีความรู้ สนใจการเมือง การปกครอง รู้จักสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่พลเมือง หากนักเรียนสนใจวิชาหน้าที่พลเมืองมากย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

ในการที่จะแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอนหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสาธิตให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับครู

1. ครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองควรรพยายามปรับปรุงตนเองด้วยการหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ทั้งในค่านเนื้อหาวิชาที่เปลี่ยนไป ตลอดจนเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน และวิธีการสอนใหม่ ๆ โดยศึกษาจากหนังสือ วารสาร งานวิจัย เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และพยายามทดลองนำวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ มาปรับปรุงการสอนของตนเสมอ ไม่ควรยึดถือแนวการสอนที่ล้าสมัย หรือเนื้อหาตามหนังสือแบบเรียน

2. ครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองควรเข้าใจความมุ่งหมายของวิชาหน้าที่พลเมือง และพยายามเตรียมการสอนล่วงหน้าให้ดีที่สุด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

³⁷ พูลสุข เรื่องไทย, เรื่องเดียวกัน.

3. ในกระบวนการสอน ครูต้องปรับปรุงการสอนของตนอยู่เสมอ วัตถุประสงค์การสอนของตนเองทุกชั่วโมง พยายามใช้วิธีการสอนที่ฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ครูไม่ควรใช้การสอนโดยวิธีบรรยายตลอดเวลาและสอนตามหนังสือ เพราะจะทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย และขาดการฝึกฝนทักษะในการพูด การคิด การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล

4. ครูต้องทันต่อเหตุการณ์ และพยายามดึงเอาเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาแทรกในบทเรียนเสมอ เพราะในปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่นิยมความสนใจในการเมือง การปกครอง ประเทศ ตลอดจนเหตุการณ์ประจำวันมากขึ้น นักเรียนบางคนอ่านหนังสือมากก็มีความรู้มาก ฉะนั้นครูผู้สอนจะถูกถูกความรู้ของนักเรียนไม่ได้แล้ว แต่กลับจะต้องก้าวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงอันนี้ เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และเกิดความภาคภูมิใจทั้งในตัวของครูและตัวนักเรียนเอง

5. ครูควรใช้อุปกรณ์การสอนประกอบบทเรียนบ้าง เพื่อให้การสอนน่าสนใจ และนักเรียนจะจดจำได้ง่ายขึ้น ถ้าโรงเรียนมีอุปกรณ์การสอนไม่เพียงพอ ครูก็ควรจัดทำขึ้น อาจจะให้ศิษย์ฝึกสอนช่วยเหลือบ้าง หรือติดต่อขอยืมจากหน่วยราชการต่าง ๆ ชาวหนังสือพิมพ์เป็นอุปกรณ์การสอนที่ดีอย่างหนึ่งสำหรับวิชาหน้าที่พลเมือง

6. ครูควรจัดกิจกรรมการสอนเพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงความสามารถ ความคิดเห็น ใคอย่างกว้างขวางทั้งนักเรียนหญิงและนักเรียนชาย ซึ่งกำลังอยู่ในวัยรุ่น ควรได้รับการฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตย ทักษะการแสดงความคิดเห็น การพูด อย่างถูกต้อง มีเหตุผล

7. ครูไม่ควรยึดหนังสือแบบเรียนเป็นหลักในการสอนแต่เพียงเล่มเดียวหรืออย่างเดียว เพราะหนังสือบางเล่มล้าสมัยเข้าใจยาก ครูควรจัดลำดับหัวข้อการสอนให้ตรงตามความเหมาะสมของเหตุการณ์และครบตามหลักสูตร ส่วนเนื้อหาวิชาต้องค้นคว้าจากแบบเรียนหลายเล่ม เอกสาร หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ให้ทันสมัย และตรงกับเหตุการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบัน

ขอเสนอแนะสำหรับผู้บริหารการศึกษา

1. ควรปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตร และแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองให้ทันสมัย และสอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน
2. ควรเผยแพร่ความรู้และวิธีการสอนใหม่ ๆ การสร้างและการใช้อุปกรณ์การสอน ตลอดจนแหล่งวิชาการและวัสดุอุปกรณ์การสอน โดยการพิมพ์คู่มือครูเผยแพร่ จัดอบรมครู นิเทศการศึกษา

ขอเสนอแนะสำหรับผู้จัดทำแบบเรียน

1. แบบเรียนที่จัดทำขึ้นใหม่ควรให้มีการทดลองใช้ ติดตามผลอย่างถี่ถ้วน เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องเสียก่อนที่จะนำไปใช้จริง
2. เนื้อหาและการใช้ภาษาในหนังสือแบบเรียนควรให้เหมาะสมกับระดับชั้น และวัยของนักเรียน
3. หนังสือแบบเรียนควรมีภาพประกอบ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน
4. เนื้อหาในแบบเรียน ควรยกตัวอย่างประกอบให้ชัดเจน เช่น เรื่องการครองตนในวัยรุ่น เป็นเรื่องที่น่าสนใจมากเรื่องหนึ่ง เพราะตรงกับวัยของนักเรียน ควรอธิบายให้ชัดเจน และยกตัวอย่างที่สมจริงมาก ๆ เพื่อจะได้เกิดแนวความคิดแก่ผู้เรียน
5. แบบเรียน ควรมีการปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ เพื่อให้ทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ครูที่สอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนสาธิตส่วนใหญ่จัดทำบทเรียนขึ้นเองเป็นหน่วย ไม่ได้ใช้หนังสือแบบเรียน ก็ต้องคำนึงถึงสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเช่นกัน

ขอเสนอแนะสำหรับนักเรียน

1. นักเรียนต้องเข้าใจว่าวิชาหน้าที่พลเมืองเป็นวิชาที่ให้ประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันมากพอ ๆ กับวิชาอื่น
2. นักเรียนต้องติดตามเหตุการณ์ปัจจุบัน ทั้งจากหนังสือพิมพ์ ข่าววิทยุ โทรทัศน์ และเอกสารต่าง ๆ อยู่เสมอ พยายามค้นหาความรู้ที่อยู่รอบ ๆ จะได้นำความรู้กว้างขวางและทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน

3. นักเรียนควรกล้าที่จะพูด แสดงความคิดเห็นทุกครั้งที่มีกิจกรรมในการเรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ทำการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาและวิจัยการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองให้ละเอียดเป็นค่าน ๆ ไป เช่น ความรู้ของครูที่สอนวิชาหน้าที่พลเมือง

2. ควรมีการศึกษาและวิจัยการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนประเภทต่าง ๆ เช่น โรงเรียนมัธยมแบบประสม โรงเรียนเตรียมทหาร ตลอดจนควรจะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในกรุงเทพมหานครกับโรงเรียนในเขตต่าง ๆ ทั่วประเทศ เกี่ยวกับการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง

3. ควรมีการศึกษาและวิจัยเปรียบเทียบผลของวิธีสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในแบบต่าง ๆ กัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย